

dr. Bábosik Mária:

Együtt vagy külön? Mely tevékenységeket végezhetnek a betétgyűjtő bankok és melyeket nem?– Szerkezeti átalakítás a bankszektorban

A globálissá vált pénzügyi válságot követően világszerte hatalmas lendületet vett a pénzügyi szféra újraszabályozása. Ennek célja a bankrendszer ellenálló képességének növelése, hogy az betölthesse kulcsszerepét a gazdaság működésében. Az átfogó reform folyamatban a betétesek megóvása a kockázatos banki tevékenységek esetleges veszteségeitől kiemelt fontosságú, annak ellenére, hogy az már a reformfolyamat végén került terítékre. A jelentősebb gazdaságok, - így az USA, az Egyesült Királyság, Franciaország és Németország is - elválasztották a betétesek pénzének felhasználásával végezhető tevékenységeket a kockázatos ügyletektől. Ehhez a nemzetközi erőfeszítéshez utolsóként az EU is felzárkózott azzal, hogy 2014-ben megfogalmazta javaslatát a bank szerkezeti reformról, amelynek véglegesítése idén júniusra várható.

Mit takar a bankok szerkezeti átalakítása és miért fontos?

A bankok szerkezeti átalakítása, más néven a *bank strukturális reform* a bankoknak a betétesek pénzének felhasználásával végezhető és az egyéb tevékenységeinek szétválasztását, azok különálló egységekbe szervezését, illetve bizonyos tevékenységek tiltását jelenti a betétgyűjtést végző egységek számára.

Az intézkedések *nagy horderejűek*, mert az egész bankszférát gyökeresen átalakítják. Ám mint mindenütt, az ördög itt is a részletekben rejlik. Az elsöre talán kevésbé fontos apróságok mögött ugyanis olyan lényeges kérdések húzódnak meg, mint például milyen mértékű kockázat vállalható és szükséges a gazdaságos működéshez és hogy mely pénzügyi tevékenységek tekintendők túl kockázatosnak. Az ezekre adott válaszok nyomán kidolgozott szabályok és kivételek jelentősen befolyásolhatják egy ország bankrendszerének versenyképességét és stabilitását, ezen keresztül a gazdaság egészét is.

Érvek pro és kontra

A szerkezeti átalakítás szükségessége a válságot követően merült fel. **Támogatói fő érve**, hogy mindenképpen meg kell akadályozni, hogy a „felelőtlenül kockázatot vállaló” bankokat a jövőben ismét az adófizetők pénzéből kelljen megmenteni. Emellett annak kockázatát is csökkenteni kell, hogy a túl nagyra növekedett bankok arra hagyatkozhatnak, hogy az állam úgyszemolya bukni őket a túlzott nagyságuk és komplexitásuk miatt, ezért talán még a korábbinál is kockázatosabb tevékenységekbe kezdjenek. Továbbá, hogy ha a bankok nem foglalkozhatnak kockázatosabb tevékenységekkel (pl. saját számlás kereskedés), akkor fő feladatukra összpontosítanak, azaz arra, hogy betétet gyűjtsenek és hiteleznek gazdaság szektorait. Mérsékelni kell a hitelintézetek kölcsönös függőségét is, amiről köztudott, hogy erőteljesen hozzájárult a pénzügyi válság eszkalálódásához. Végül pedig a betétgyűjtést végző bankok egyszerűbbek és átláthatóbbak lesznek, ami megkönnyíti felügyelésüket illetve szanálásukat.

Az előnyök mellett természetesen az **aggályok** sem lebecsülhetők. A bank strukturális reform ellenzői szerint szolgáltatásaik sokrétűsége például inkább növeli, mintsem gyengíti a bankok stabilitását; a kockázatosnak tűnő tevékenységek a diverzifikáción keresztül valójában fokozzák ellenálló

képességüket; a tiltott tevékenységek pedig a piac kevésbé szabályozott szegmensébe, az árnyékbank rendszerbe vándorolhatnak át, amelynek kockázatai rejtve maradnak a felügyeletek előtt. A globális pénzügyi válságot 2008 szeptemberében nem egy univerzális, hanem egy befektetési bank - a Lehman Brothers - robbantotta ki! További fontos ellenérv a szerkezeti átalakítás jelentős költségigénye, amit a bankoknak kell viselniük, de amit valószínűleg ügyfeleikre hárítanak. Az átalakítás eredményeként az egy banknál elérhető termékek köre is szűkül, így a többféle szolgáltatást is igénybe venni kívánó ügyfeleknek nem lesz lehetőségük az „egyablakos bankolásra”. Azt is figyelembe kell venni, hogy az értékpapírokkal és a származtatott termékekkel való kereskedéssel a bankok közérdeket is szolgálnak, likviditást biztosítanak a pénzügyi piacok számára és lehetővé teszik a kockázatok elleni védelmet.

Az ellenérvek azonban nem tántorították el a reformereket. Bár nagyon jelentős új szabályok születtek a hitelintézeti és befektetési vállalkozások tőkekövetelményei, a tőke-puffer, a betétbiztosítási alap, illetve a javadalmazás tekintetében, ezeket nem tartják elégségesnek. Szükségesnek vélik, hogy „egyszer s mindenkorra” elejét vegyék az olyan helyzeteknek, amikor a betétesek pénzét a bankok spekulatív tranzakciókhoz használhatják fel, amelyek esetleg veszteségesek, s erre a megoldást **a szerkezeti átalakításban** látják. Hívei szemében ez a reform lesz **a válságot követő új pénzügyi szabályozási keretrendszer egyik utolsó fontos eleme.**

A világ főbb pénzügyi központjaiban más megoldásokat keresnek

Az **USA** a válságot követően korlátozta a bankok által végezhető tevékenységeket. Eszerint a bankok nem folytathatnak szájtárszámlás kereskedést, illetve nem lehet részesedésük fedezeti-, illetve magántőkealapokban. Ezek túl kockázatosak a betétgyűjtő intézetek számára, illetve más piaci szereplők jobban tudják végezni. Mivel még a „kínai fal” sem elegendő az érdekkonfliktusok elkerülésére, a tilalmakat kiterjesztették a bankcsoportokra is¹. Így módon *a banki tevékenységek szétválasztása a világon az USA-ban a legélesebb. Míg azonban a szétválasztás nagyon határozott, addig a bankok számára tiltott tevékenységek köre igen szűk.* Ez azt jelenti, hogy ugyan az egész pénzügyi rendszerre nagy kockázatot jelentő tevékenységek a bankok számára tilalmasak, azok továbbra is kínálhatnak befektetési banki szolgáltatásokat. Ezáltal az univerzális bankmodell teljesen legális, csak biztonságosabb.

Több európai uniós tagország, amelyik hasonló intézkedéseket vezetett be, ettől eltérő utat választott. **Franciaország és Németország** 2013-ban egymással összehangoltan dolgozta ki átütő szerkezeti reformját, amelyek idén januártól hatályosak. *A cél az volt, hogy korlátozzák a betétgyűjtő intézetek szájtárszámlás kereskedését, illetve a fedezeti alapokba és más magas tőkeáttételű alapokba való befektetéseit.* Az USA-val ellentétben nem tiltják ezeket a tevékenységeket, hanem azt a *választási lehetőséget* kínálják a bankoknak, hogy vagy hagyjanak fel ezekkel, vagy szervezzék azokat leányvállalatokba, amelyekre speciális szabályok érvényesek. E mögött az a megfontolás áll, hogy a betétesek pénzét védjék, de tegyék lehetővé a bankok számára, hogy nagy nyereséggel kecsgetető tevékenységeket is végezhessenek. A szabályozás nem minden bankra, hanem *csak a rendszerszinten jelentős pénzügyintézetekre* vonatkozik. A két országban érvényes szabályok az anya- és leányvállalatok kapcsolatában különböznek egymástól a leginkább, ezért azokat legfeljebb hasonlóknak, nem pedig azonosnak lehet tekinteni.

---

¹ Bank Holding Companies Act

Az **Egyesült Királyság** 2013-ban elfogadott bankreform törvénye² jelentősen különbözik a francia és német szabályozástól. Eszerint *betéteket csak speciális, „jól körülhatárolt intézetek” (ring-fenced) gyűjthetnek, amelyek nem végezhetnek „kizárt” tevékenységeket*, elsősorban részvényekkel való kereskedést. A tervek között szerepel azonban, hogy a kizárt tevékenységek körét kiterjesztik minden befektetési banki tevékenységre. Nem tiltják, hogy a „jól körülhatárolt” pénzügyintézet egy olyan csoport tagja legyen, amely kizárt tevékenységeket is folytat, kikötik azonban, hogy attól független legyen. Ez azt jelenti, hogy döntéseit önállóan hozza, nem függ a csoport forrásaitól és akkor is működőképes, ha a csoport egyik vagy több tagja fizetéképtelenné válik. A szétválasztás itt minden bankra vonatkozik, amely alól csak a legkisebbeknek adhat esetleg mentességet a Kincstári Hivatal. A „szentnek és sérthetetlennek” tartott betétek védelme érdekében a körülkerített intézet számára magasabb tőkekövetelményt írnak elő, a betéteseknek pedig előnyt biztosítanak fizetéképtelenség esetén. Ez éppen az ellentettje a francia és a német megoldásnak, amely - mint láttuk, - a „kockázatos tevékenységeket” határolja körül!

Belgium egy évvel később, 2014-ben vezette be a szerkezeti átalakítást³ azután, hogy az Európai Uniónak a strukturális reform rendeletre vonatkozó javaslatát már elfogadták. Az európai uniós rendelet ugyan elvileg felülírja a nemzeti szabályokat, a gyakorlatban azonban még folyik annak a kompromisszumnak a keresése, ahogyan ezek összeilleszthetők.

Az Európai Unió szerkezeti reformterve

Az **Európai Unió** most készülő bank szerkezeti reformja a globális szabályozási „puzzle” utolsó eleme. A látszólagos késlekedés nem jelenti a téma iránti érdektelenséget, hiszen biztosként *Michel Barnier* volt az, aki létrehozta azt a magas szintű szakértői csoportot, amelyik 2011-ben a csoport vezetőjéről, a finn jegybank elnökéről elnevezett „*Liikanen jelentést*” készítette, amely ihletője volt a tagországok nemzeti reformjainak. Ezt követően azonban egészen 2014 januárjáig kellett várni arra, hogy az EU Bizottsága hosszú előkészítés után megjelentesse *rendelet tervezetét*⁴.

A tervezet csak a legnagyobb európai uniós bankokra vonatkozik. Középpontjában az áll, hogy a *betéteket gyűjtő hitelintézetek nem kereskedhetnek saját számlára és nem fektethetnek be alternatív befektetési alapokba*. E tilalom csak a *rendszerszinten jelentős intézetekre vonatkozik*, de azok esetében *mind az anyavállalatokra, mind leányvállalataikra*. A tilalom alól van azonban néhány jelentős kivétel: az államkötvényekkel való saját számlás kereskedés például továbbra is megengedett lehet. A javaslat *jogkörrel ruházza fel, illetve bizonyos körülmények között kötelezi a felügyeletet ellátó hatóságot annak előírására, hogy a bank más nagy kockázatú kereskedési tevékenységét, például az árjegyzést, az értékpapírosítást, a komplex derivatív ügyleteket, különálló kereskedési egységbe helyezze át*. A javaslat rögzíti továbbá, hogy a *kereskedési egységnek függetlennek kell lennie* a betétgyűjtő hitelintézettől, nem lehet tulajdonosi részesedése illetve szavazati joga az utóbbiban, és azt *körül kell határolni*, hogy esetleges fizetéképtelensége ne legyen hatással a betétgyűjtő bankra. A javaslattal párhuzamosan olyan *kísérőintézkedések*⁵ elfogadását is tervezik, amelyek célja egyes ügyletek átláthatóságának javítása az árnyékbanki szektorban. Ezzel azt kívánják

---

² Financial Services Act

³ Art. 117-133 de la Loi relative au statut et au contrôle des établissements de crédit du 25 avril 2014

⁴ European Commission, Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on structural measures improving the resilience of EU credit institutions, COM(2014), 43 final

⁵ Proposal on Reporting and Transparency of Securities Financing Transactions (SFTs) (2014. February 5)

megelőzni, hogy a bankok tevékenységeik egy részét a kevésbé szabályozott árnyékbanki szektorba áthelyezve próbálják meg megkerülni a szétválasztásra vonatkozó szabályokat.

A javaslat részleteiről felgyorsultak és idén is gőzerővel folynak a tárgyalások a jogalkotásért felelős EU Tanácsban és Parlamentben. A rendelet kiadását ugyanis idén júniusra tervezik, hogy azután 2017. január 1-től hatályba léphessen a saját számlás kereskedés tilalma, 2018. július 1-étől pedig a tevékenységek szétválasztása. Addig azonban a tagországoknak még több fontos kérdésben dűlőre kell jutniuk! Ezek közé tartozik többek között a rendelet hatálya, a saját számlás kereskedés meghatározása, a kereskedési tevékenységek elválasztásának szabályai, a csoporton belüli tulajdonosi szerkezet kérdései, a felügyeleti és a szanáló hatóság közötti kapcsolat, az anya és a befogadó országbeli hatóságok közötti együttműködés, illetve a nemzeti hatáskörben eldönthető rész kérdések köre.

Mi várható? – A szerkezeti reform hatása a globális pénzügyi rendszerre és Magyarországra

Láthatjuk, hogy a szerkezeti átalakításra **nincs „egyetlen üdvözítő út”**. A különféle megoldások eredményességét majd az idő fogja eldönteni. A reformintézkedések hatályba lépése következtében azonban a bankvilág várhatóan erősen differenciálódni fog a nemzeti/közösségi modellek mentén. Bár eddig is voltak különbségek a szerkezeti megoldások között, de eddig az a bankok választásán múlt, mostantól viszont azt a nemzeti/közösségi szabályozás fogja megszabni.

De hogyan hat mindez összességében a piacra? Az eltérő nemzeti/közösségi szabályozások kihathatnak az egyes hitelintézetek *versenyképességére*, és teret engednek a „szabályozói arbitrázs” kialakulásának is. A szerkezeti reform különféle megoldásai *akadályozzák a pénzügyi rendszer egységes szabályozására tett erőfeszítéseket*. Megnehezedik a különböző országokban bejegyzett bankok következetes kezelését, az egységes nemzetközi standardok kialakítását, ha a szerkezeti szabályok miatt a különböző országok bankjainak kockázata egymástól jelentősen eltér.

Vajon hatással lesz-e a szerkezeti reform a magyarországi bankrendszerre, és ha igen, akkor hogyan? Magyarország korábban ugyan nem hozott szerkezeti intézkedéseket, de az EU rendelete nálunk is kötelezően alkalmazandó lesz. A hazai székhelyű bankokra ennek várhatóan nem lesz, mert bankjaink nem elég nagyok ahhoz, hogy esetükben szóba jöhetne a szétválasztás. *A nálunk működő leányvállalatokat ugyanakkor érintheti, ha anyabankjuk számára felügyeletük elrendeli a szétválasztást*. Ez egyrészt csökkentené a saját számlás kereskedéssel kapcsolatos, - annak mérete miatt itthon amúgy nem jelentős - kockázatot, ugyanakkor megnehezítené a pénzügyi résztvevők számára egyes szolgáltatások igénybe vételét.

„Szerkesztett formában megjelent a Privátbankár.hu oldalon 2015. április 7-én.”